

Знавці отрут і лікування

У XVI–XVIII ст. між Україною та Білоруссю існували тісні медичні зв'язки

Міцні культурні й економічні стосунки між українським та білоруським народами встановилися ще у феодальний період, в час їхніх спільних виступів проти місцевих і чужоземних феодалів. Міщани України й Білорусі об'єднувалися в братства, які провадили велику просвітницьку роботу, засновували школи, друкарні і шпиталі. У школах Вільно, Острога, Львова, в Київській братській академії навчалися вихідці як з України, так і з Білорусі.

Перекладені у Вільно російською мовою твори «Тайная тайних» і «Проблемата» Арістотеля містили низку фармакологічних, фізіологічних і діагностичних питань. Тлумачний словник, у тому числі з медичними термінами, «Лексикон слов'яно-руський» українця Памви Беринди (1627 р.) опирався на схожий словник «Лексіс» білоруса Лаврентія Зизанія (1596 р.).

Схожими в Україні і Білорусі були й елементи лікувальної і санітарної справи. Ось приклад спільності санітарно-гігієнічних заходів: очищення міст від падалі і бруду проводили кати як Львова (XVI ст.), так і Слуцька (1655 р.); водопроводи і водовідводи зводили у Львові (1404–1407 рр.), Кам'янець-Подільську (1634 р.), Дрогобичі (1664 р.), Гродно (1541 р.), Бобруйську (поч. XVIII ст.).

На відміну від феодалів, які наймали собі лікарів з університетською освітою, просте населення України і Білорусі зверталось за медичною допомогою до лікарів-емпіриків, які мали індивідуальну ремісничу підготовку і користувалися багатим досвідом народної медицини. Частина цих лікарів-цирульників об'єднувалася — у Львові в 1512 р., Кам'янець-Подільську, Бресті (до 1629 р.), Мінську (1635 р.), Полоцьку (1642 р.), Гродно (1649 р.). Статути та інші документи товариств доводять, що вони застосовували схожі лікувальні прийоми і засоби при лікуванні хірургічних, венеричних та інших недуг (імобілізація ураженої кінцівки, зшивання ран, застосування пластирів, лікування люесу ртуттю).

Білоруські знахарі — «чародії» в Україні зажили слави знавців отрут і лікування. Відомо, що у 60-ті роки XVII ст. корбинський староста Зінкевич відіслав до Володимира якогось «чародія-литвина» (литвинами тоді називали мешканців Великої князівства Литовського, у тому числі й білорусів)

на прохання шляхтянки Е. Загаровської, аби звести її чоловіка.

Білоруські феодалі їздили лікуватися на західноукраїнські мінеральні води. Несвіжський князь на прізвище Сирітка у 1576 р. лікувався у «теплицях Яворівських», тобто на сірчаних джерелах курорту Шкло.

Білоруські лікарі допомагали українцям під час повстання Богдана Хмельницького, у військах котрого в 1649 р. служив «литвин білорусець Лука Григор'єв син Лекорь». Лука розповідав російським воєводам в Путивлі, що він був у Черкаському полку у гетьмана Богдана Хмельницького і полковників для лікування поранених людей. Лука мав доступ до козацької старшини саме завдяки своїм хорошим лікарським знанням.

Під час російсько-польської війни 1654–1667 рр. під час звільнення Могильова з числа жителів міста було створено Білоруський полк, у складі якого працював цирульник-хірург.

Багатьох білоруських лікарів-цирульників призвали до російського війська. Вони служили там навіть після повторного захоплення Білорусі польсько-литовськими феодалами. У 1678–1679 рр. допомагали стримувати натиск турок на Україну білоруські лікарі Артемії Назар'єв з Кописи, Мартин Радомський з Кам'янця Литовського, Семен Ларіонов з Бихова. У 1679 р. лікар і син мстиславського лікаря Матвій Таборовський був відправлений російською владою до Запоріжжя для лікування козаків. Семен Ларіонов загинув під Чигирином. Білоруські військові лікарі надавали медичну допомогу не лише ратним людям, але й місцевому населенню.

Виявом тісного зв'язку українського і білоруського народів була громадська діяльність у другій половині XVII ст. білорусів Симеона Полоцького і Єпифанія Славинецького, які навчалися в Києві. Симеон Полоцький (Самуїл Гаврилович Петровський-Ситніанович) був відомий своїми оригінальними медико-біологічними поглядами.

Його сучасник Є. Славинецький ймовірно народився або отримав початкову освіту в Пінську. У 1649 р. його запросили до Москви. Він заповідав свої гроші багатом монастирям, зокрема Києво-Печерському і одному білоруському — «на Пінський монастир 20 золотих червонців та на вбогу братію і на шпиталі 20 червонців золотих та 20 єфимків».

Єпифаній Славинецький здійснив переклад книги Яна Коменського «Гражданство обычаев детских», де були відображені питання шкільної гігієни, численні переклади, серед яких і геніальна праця А. Везалія «Про будову людського тіла».

Є. Славинецький пропонував облаштувати в Москві богадільні для перестарілих на кшталт українських і білоруських шпиталів, радив російському населенню створювати братства для турботи про «призреваемых в богадельнях». На переконання М. Костомарова, ця думка, очевидно, виникла у Славинецького за прикладом південно-західних братств України і Білорусі. Однак на відміну від них пропозиція Славинецького носила винятково благодійний характер, а південно-західні братства переймалися захистом національної незалежності і освітою дітей.

Славинецький бачив важкість кріпацтва, тому пропонував поміщикам «не налагать

на своїх рабов и подвластных работ паче их силы».

І в подальшому білоруські лікарі надавали медичну допомогу представникам українського народу. Коли у 1718 р. в Шклові прихильники католицизму напали на півчолов'яка Турчиновського та «главу в двох месцех до мозгу прорубали», то його виликувала білоруска, місцева лікарка, «єдина вдова, жінка Євдокія Машиха».

БІЛУРУСЬКІ ЛІКАРІ В УКРАЇНІ

У XVIII ст. чимало білоруських лікарів мали медичну практику в Україні. Від 1773 і до 1740 р. в Дубно, а в 1745–1760 рр. в Кам'янці-Подільському мешкала і працювала відома лікарка і окулістка Саломея-Регіна Русецька, народжена в Новоградчині. У своєму щоденнику, написаному в Стамбулі, вона зазначала, що найкраще їй вдавалися операції на очах.

Магнати, що володіли маєтками в Україні, запрошували до себе на службу білоруських лікарів. У 90-х роках XVIII ст. придворний лікар князя Понятовського Онуфрій Орловський очолював в Корсуні лазарет для князівських селян. Його вважали одним із кращих учнів Ж. Жильбера — засновника Гродненської медичної школи (1775–1781 рр.), реорганізованої згодом в медичний факультет Віленського університету. Орловський був випускником цього факультету. В Корсунському лазареті він навчав лікарів-практиків, серед яких студіювався уродженець містечка Поток, що на Канівщині, Григорій Піхнич. Пізніше він служив у військах Суворова під час переходу через Альпи.

Білоруські лікарі і фельдшери працювали і в українських маєтках князів Чарторий-

ських. У 1810 р. Адам Чарторийський писав відомому хіміку і біологу Яну Снядецькому в Вільно: «У наших маєтках є як литовські, так і червоноруські хірурги і медики для догляду за здоров'ям селян; одні поселилися кілька десятків років тому, інші запрошені туди недавно, але нема серед них жодного, хто був би взятий на слово і не мав свідоцтв про свої здібності і вміння від університетів, в яких вони прослухали науки і здали екзамени».

Турбота поміщиків пояснювалася здебільшого бажанням мати здорову робочу силу і зацікавити селян в роботі на себе. Витрати на лікарське обслуговування зазвичай вони покладали на самих селян, попри те, медична допомога білоруським і західноукраїнським лікарів українським селянам була справді дуже потрібною.

З 1788 р. на державній службі в Україні перебував уродженець Могилева на Дніпрі Ілля Самойлович Аккорд. Він представив в 1783 р. в Галлі (Німеччина) дисертацію на тему «Про жвачку людини, проілюстровану одним випадком» і отримав звання доктора медицини. В Україні він служив лікарем в Українській армії, Київському польовому шпиталі, на Чорноморському флоті. З 1897 р. і аж до своєї смерті у 1811 р. І. Аккорд працював у Києві, спершу в лікарнях Приказу Суспільного піклування, а потім на посаді акушера Київської лікувальної управи.

Наведені у статті дані доводять, що українсько-білоруські медичні зв'язки мають давнє коріння. Також схожими були основні шляхи розвитку лікувально-санітарної справи в Україні і Білорусі.

Підготувала Лариса Дедишина